EUROPEAN

POLICYBRIEF

MOVED - TVORÍME MODERNÚ POLITIKU VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

Moderné politiky vzdelávania dospelých pre regióny a mestá

Marta Jendeková, Ivana Studená a Zuzana Štefániková

MOVED Policy Brief
ISBN: 978-80-99976-03-1
Jún 2020

ÚVOD

Tento dokument ponúka prehľad výsledkov aplikovaného výskumného projektu *MOVED - Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých* (ďalej skratka MOVED). Cieľom projektu MOVED bolo:

- zmapovať aktivity v oblasti vzdelávania dospelých na úrovni samospráv najmä na úrovni VÚC a miest
- zvýšiť povedomie tvorcov regionálnych politík o funkciách a prínosoch aktivít v oblasti vzdelávania dospelých pre región, zamestnávateľov ale aj pre koncových účastníkov - občanov
- podporiť inštitucionálne kapacity verejnej správy na regionálnej úrovni
- prispieť k vytváraniu efektívnej verejnej politiky vzdelávania dospelých (VD) na všetkých úrovniach s dôrazom na regionálnej samosprávy

Zámer projektu MOVED reagoval na potrebu zvýšiť povedomie o potrebe a funkciách vzdelávania dospelých v kontexte celoživotného vzdelávania. Zároveň je aktuálne a mimoriadne potrebné hľadať riešenia pre zvýšenie účasti dospelých na vzdelávaní. Ako budeme zvládať nové výzvy v pracovnom, občianskom aj osobnom živote úzko súvisí s našou schopnosťou a ochotou učiť sa a zlepšovať zručnosti počas celého života. Účasť dospelých na vzdelávaní je však na Slovensku podľa štatistických zisťovaní pomerne nízka - za rok 2019 vykazujeme číslo 3,6% (4,0% v roku 2018), zatiaľ čo priemer v EÚ je čosi nad 10% a škandinávske krajiny dosahujú až 30%.

Diskusiu o vzdelávaní dospelých (skratka VD) komplikuje neustálená terminológia. Odborná verejnosť, ktorá sa venuje tejto téme, na potrebu ujasniť definíciu vzdelávania dospelých poukazuje už dávnejšie. Na

Slovensku nemáme legislatívne ukotvený pojem vzdelávanie dospelých. Jeho obsah je čiastočne nahrádzaný pojmom ďalšie vzdelávanie definované v Zákone č. 568/2009 Z.z. o celoživotnom vzdelávaní nasledovne:

> *„Ďalším vzdelávaním je vzdelávanie vo vzdelávacích inštitúciách ďalšieho vzdelávania (ďalej len „vzdelávacia inštitúcia“) nadväzujúce na školské vzdelávanie alebo iné vzdelávanie, ktoré nadväzuje na školské vzdelávanie. Ďalšie vzdelávanie umožňuje získať čiastočnú kvalifikáciu alebo úplnú kvalifikáciu alebo doplniť, obnoviť, rozšíriť alebo prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom vzdelávaní, alebo uspokojiť záujmy a získať spôsobilosť zapájať sa do života občianskej spoločnosti. Úspešným absolvovaním ďalšieho vzdelávania nemožno získať stupeň vzdelania.“*[1]

Rada EÚ definuje vzdelávanie dospelých ako „všetky činnosti v rámci všeobecného i odborného formálneho a neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, ktorým sa dospelí venujú po ukončení počiatočného vzdelania a odbornej prípravy“.[2] Čiže termín VD obsahuje vzdelávanie dospelých v rámci školského systému (formálne vzdelávanie ako napr. ZŠ, SŠ, VŠ), v rôznych organizovaných kurzoch či seminároch (neformálne vzdelávanie), ale dokonca aj nevedomky v každodennom živote, napríklad sledovaním televízie, pomocou internetu a pod. (informálne učenie sa). Pre potreby projektu sme používali termín vzdelávanie dospelých v zmysle uvedenej definície Rady EU.

ANALÝZA A VÝSLEDKY

Kľúčovou aktivitou projektu bolo monitorovanie situácie vo VD na Slovensku a porovnanie zistení s informáciami z vybraných členských krajín EÚ, zvolené bolo Slovinsko a Estónsko. Monitorovanie verejných politík vzdelávania dospelých sa konalo na 3 úrovniach: (i) aktivity verejných inštitúcií, (ii) aktivity sociálnych a ekonomických parterov a (iii) súkromných a mimovládnych organizácií.

Zber informácií, metodika.
Pre zber informácií boli použité pološtrukturované rozhovory, ktoré sa tematicky zamerali na a) stratégie a plánovanie aktivít VD, b) spoluprácu a skúsenosti daného subjektu v oblasti VD, c) kvalitu vzdelávania a d) uvedomenie si prínosov a dopadov VD. Rozhovory boli realizované na odboroch strategického plánovania a odboroch školstva na všetkých vyšších územných celkoch a vo vybraných mestách (Trnava, Trenčín, Hlohovec, Liptovský Mikuláš, Zvolen, Prešov, Trebišov). Pre zber dát bolo použité aj dotazníkové zisťovanie ktoré sa zameralo na zber informácií o a) stratégiách v poskytovaní VD Centrami ďalšieho vzdelávania a UTV na univerzitách, b) poskytovaní VD na stredných školách, c) VD poskytovanom vzdelávacími inštitúciami zo súkromného a verejného sektora, MVO, v múzeách a knižniciach. V priebehu projektu sme uzavreli 13 multisektorových partnerstiev s organizáciami po celom území Slovenska. Cieľom týchto partnerstiev bolo zabezpečiť komplexný pohľad na VD a efektívnu realizáciu projektu, ale aj využitie zistení po skončení projektu a udržateľnosť výstupov.

Z hľadiska rôznych úrovní ekosystému VD sme sledovali dve roviny:

Horizontálna úroveň ekosystému VD. Počas troch fáz projektových aktivít sme mapovali aktuálne inštitucionálne zázemie poskytovania a teda tvorby ponuky vzdelávania dospelých. Mapovali sme, ako poskytujú VD základné, stredné a vysoké školy, súkromné aj verejné vzdelávacie inštitúcie vrátane MVO, zamestnávatelia, ÚPSVAR a kultúrno-osvetové zariadenia.

Vertikálna úroveň ekosystému VD. Z hľadiska rôznych úrovní verejnej správy sme mapovali strategické dokumenty v oblasti politík celoživotného vzdelávania a vzdelávania dospelých na národnej úrovni, ktoré na Slovensku definujú regulatívne rámce pre poskytovanie VD. V teréne sme mapovali, ako sa tieto regulatívne rámce realizujú v praxi najmä prostredníctvom kompetencií a aktivít samospráv, pričom sme sa v našom projekte zamerali na VÚC a mestá.

[1] Zákon 568/2009 o celoživotnom vzdelávaní

[2] Uznesenie Rady o obnovenom európskom programe vzdelávania dospelých: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011G1220(01)&from=EN

Motivácia pre účasť dospelých na vzdelávaní. Potreba a rozhodnutie vzdelávať sa súvisí s chápaním prínosov vzdelávania. Práve komunikácia o prínosoch VD je dôležitou podmienkou zvýšenia záujmu v regiónoch o aktivity v oblasti VD. Prínosy VD je dôležité a nápomocné vnímať v oblasti ekonomických a ne-ekonomických prínosov. Pre zjednodušenie uvádzame tri roviny aktérov VD, individuálnych účastníkov teda občanov, zamestnávateľov a spoločnosť.

Prínosy pre učiacich sú

- ekonomické: vyšší príjem, zamestnateľnosť v celoživotnej perspektíve, lepšie kariérne vyhliadky
- iné: zlepšená kvalita života a zdravia, vyššia účasť na živote komunity a občianskych aktivitách, úspechy v osobnom a rodinnom živote

Prínosy pre zamestnávateľa sú

- ekonomické: zisk, konkurencieschopnosť, produkcia, inovačná kapacita
- iné: firemná kultúra, rozvoj a stabilita pracovnej sily, motivácia pracovníkov

Prínosy pre komunitu a spoločnosť sú

- ekonomické: vyššie HDP a konkurencieschopnosť, ľudský kapitál
- iné: udržateľný rozvoj a životné prostredie, zníženie nerovností, sociálny zmier, občianska spoločnosť, zdravie a životná úroveň obyvateľstva.

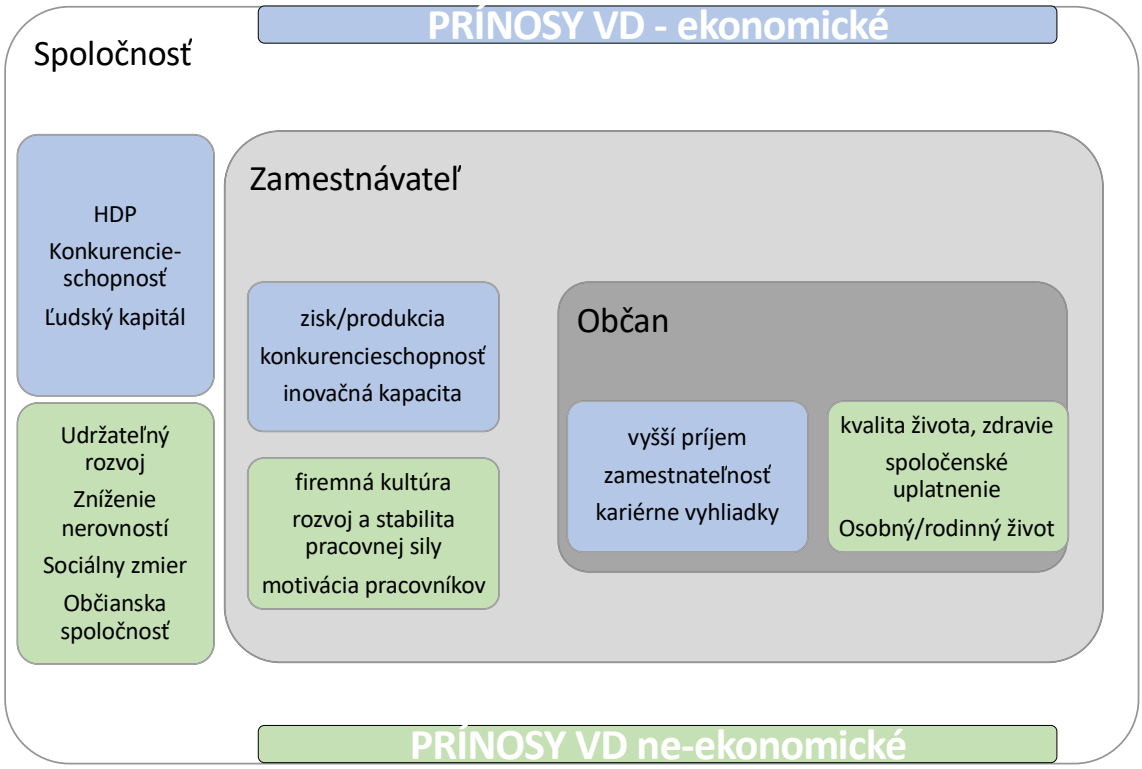

Podpora účasti dospelých jednotlivcov na vzdelávaní na Slovensku. Na vzdelávanie dospelých nie sú cielene v štátnom rozpočte vyčlenené žiadne finančné zdroje. Priama podpora vzdelávania pre dospelých z verejných zdrojov je dostupná napríklad v rámci aktívnych opatrení na trhu práce podľa zákona o zamestnanosti. Vzdelávacie aktivity pre dospelých sa realizujú v rámci podpory z rôznych programov, napr. v ďalšom vzdelávaní (OP ĽZ), regionálnom rozvoji (IROP), kultúre (FPU), podpore podnikateľov (OP VaI), poľnohospodárov (PRV) a pod. Vo veľkej miere sa na podporu programov VD využívajú prostriedky z EŠIF a z programov riadených agentúrou Európskej komisie EACEA (Erasmus+, Kreatívna Európa, Európa pre občanov) na podporu vzdelávania študentov, dobrovoľníkov, občanov, mládeže a dospelých. Samosprávy podporujú rôzne kultúrne, sociálne, športové či environmentálne aktivity, ktoré často majú vzdelávací charakter a zahŕňajú dospelých. Najväčšia miera účasti na vzdelávaní meraná podľa medzinárodných štatistík je realizovaná na Slovensku, ale aj v iných krajinách EÚ, na pracovisku. Všeobecne tak platí, že dospelí sa najviac učia a vzdelávajú v súvislosti so zamestnaním. Napriek vysokému podielu vzdelávania poskytovaného zamestnávateľmi je však na Slovensku významná časť takéhoto vzdelávania spojená s povinnými vzdelávacími aktivitami (napr. BOZP) alebo so vzdelávaním, ktoré je špecifické pre dané pracovné miesto, pričom nemusí prispievať k rozvoju zručností.

DOPADY A ODPORÚČANIA

Výsledky projektu sa stotožňujú so strategickým postojom EÚ v oblasti vzdelávania a síce, že vzdelávanie treba chápať v celej šírke a hĺbke, a je treba podporovať celoživotné vzdelávanie - vzdelávanie od kolísky po hrob. Navrhujeme systematicky používať termín „vzdelávanie dospelých“ a jeho definíciu podľa Rady EÚ, ktorá toto vzdelávanie definuje ako „všetky činnosti v rámci všeobecného i odborného formálneho a neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa, ktorým sa dospelí venujú po ukončení počiatočného vzdelania a odbornej prípravy“.

1. Za základné atribúty dosiahnutia spoločenskej zmeny v kultúre vzdelávania dospelých považujeme 3 faktory. Vzdelávanie dospelých musí byť
    a. Systematické - to je kľúčová podmienka pre dosiahnutie trvalých pozitívnych výsledkov
    b. Dostupné - občania musia mať prístup k informáciám o možnostiach vzdelávania a základnú podporu pri výbere či absolvovaní vzdelávania bez ohľadu na ich sociálnu alebo ekonomickú situáciu.
    c. Kvalitné - poskytované vzdelávanie musí spĺňať aspoň minimálne štandardy kvality, ktoré je potrebné zaviesť do praxe.
2. Na národnej úrovni odporúčame harmonizovať odbornú terminológiu; ideálne by bolo zosúladenie národnej a európskej terminológie v novom zákone o vzdelávaní dospelých. Navrhujeme prijať definíciu Rady EÚ.
3. Považujeme za kľúčové, aby sa začala reálne uplatňovať politika celoživotného vzdelávania, z čoho vyplýva zmena v prístupe u tvorcov politík aj kľúčových hráčov v regiónoch ku podpore účasti dospelých na vzdelávaní. Vzdelávanie sa nesmie končiť vzdelávaním spojeným s povinnou školskou dochádzkou alebo jej plynulým pokračovaním do vyšších stupňov vzdelania, ale musí zahŕňať aj celé obdobie dospelosti. Keď hovoríme o vzdelávaní, musíme dôsledne myslieť na formálne, neformálne aj informálne spôsoby učenia sa.
4. Zistili sme, že vzdelávanie je málokedy prioritná téma územného rozvoja. Treba si však uvedomiť, že často vedie k iným témam, a je dôležitá v súvislosti s inými témami – napr. vysokú úroveň separovania odpadu asi nedosiahneme bez osvetovej kampane a vysvetlenia jeho dôležitosti, a teda vzdelávania predovšetkým dospelých.
5. Strategické dokumenty sú účinný nástroj riadenia vzdelávania aj na regionálnej úrovni. Odporúčame, aby téma vzdelávania dospelých bola podchytená v regiónoch strategickým dokumentom. Na regionálnej úrovni by sa národné strategické ciele v oblasti VD mali premietnuť do všetkých strategických dokumentov, napr. do Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách, do Stratégie regionálneho rozvoja, do PHSR a pod.
6. Pre implementáciu aktivít VD je potrebné zabezpečiť vhodné legislatívne prostredie ak je to potrebné, aby samosprávy mohli napĺňať ciele strategických dokumentov.
7. Odporúčame vytvárať príležitosti pre kontinuálnu vertikálnu komunikáciu a spoluprácu národnej úrovne a samospráv, najmä na úrovni regiónov a miest v oblasti VD. Dobrým príkladom je vytvorenie iniciatív v oblasti zabezpečovania a monitorovania kvality neformálneho VD, ktorú by podporovala národná úroveň v spolupráci so samosprávami.
8. Na regionálnej úrovni odporúčame podporiť spoluprácu aktérov VD (napr. samosprávy, poskytovatelia, zamestnávatelia, úrady práce, stredné a vysoké školy atď.) pre aktivity, ktoré zlepšia prehľad o ponuke vzdelávania, teda o poskytovateľoch aj participujúcich vo vzdelávaní dospelých, o formách poskytovania VD a aktuálnych témach. Pre prijímanie akýchkoľvek strategických rozhodnutí o VD je to dôležité.
9. Z nášho pohľadu majú samosprávy všetky potrebné kompetencie pre oblasť VD v zmysle vytvárania podmienok pre ďalšie vzdelávanie, či v rámci všeobecnej starostlivosti o blaho občanov. Ide nám predovšetkým o neformálne vzdelávanie, preto nie sú potrebné legislatívne zmeny v oblasti školstva. Do pozornosti samospráv dávame i občianske vzdelávanie ktoré často ostáva mimo okruhu záujmu samospráv a je všeobecne skôr náhodilé ako systematické.
10. Odporúčame samosprávam vymieňať si skúseností v rámci spolupráce s inými samosprávami, ako aj na medzinárodnej úrovni, a zapájať sa do medzinárodných projektov. Infraštruktúra v oblasti VD existuje, samosprávy dokonca veľa aktivít tohto typu pokrývajú, potrebné je získanie prehľadu o situácii, najmä o jednotlivých aktéroch a následne efektívna koordinácia a podpora činností.

O PROJEKTE

NÁZOV PROJEKTU	Tvoríme modernú politiku vzdelávania dospelých (MOVED)
KOORDINÁTOR	Academia Istropolitana Nova, o.z. (AINova) Zuzana Štefániková, Marta Jendeková
RIEŠITEĽSKÝ TÍM	Projekt bol realizovaný expertkami AINovy v spolupráci so skupinou externých expertov z MŠVVŠ SR, ŠIOV, AIVD ZKPRK, AKOI, KOS Nitra, PF UMB Banská Bystrica, PF PU Prešov, CSPV SAV, CĎV ŽU Žilina, IĎV VŠEMVS Bratislava, V.A.J.A.K., miest Trebišov, Hlohovec, zahraničných partnerov z EAEA (BE), SIAE (SI), ANDRAS (EE) a konzultanta.
FINANČNÁ SCHÉMA	ESF - OP EVS, číslo zmluvy Z314011K061
TRVANIE	1.5.2018 – 30.6.2020
ROZPOČET	269 000 EUR
WEBOVÁ STRÁNKA	www.ainova.sk/project/tvorime-modernu-politiku-vzdelavania-dospelych
KONTAKT	marta.jendekova@ainova.sk
ĎALŠIE ZDROJE	Relevantné výstupy projektu MOVED ● Monitorovanie verejnej politiky vzdelávania dospelých na Slovensku (Správ z 1. fázy projektu) ● Hodnotenie verejnej politiky vzdelávania dospelých na Slovensku (Správa z 2. fázy projektu) ● Odporúčania pre verejnú politiku vzdelávania dospelých na Slovensku (Správa z 3. fázy projektu) ● Odporúčania pre verejnú politiku vzdelávania dospelých: Príručka pre samosprávy